

ATT ANPASSA STUDIESITUATIONEN

för vuxenstuderande med funktionshinder

ATT ANPASSA STUDIESITUATIONEN

**för vuxenstuderande
med funktionshinder**

Den här skriften kan beställas i alternativa format på e-post: kansli@sisus.se

Redaktör: Ann-Kristin Falkeby

Ansvarig på Sisus: Kristina Yetkin

ISBN: 978-91-85483-02-0

Artikelnummer: 2007-131-5

Grafisk produktion och illustration: AB Typoform

Tryckeri: Elanders, 2007

INNEHÅLL

- 4 Förord
- 5 Inledning
- 7 Lagar och principer
- 13 Berörda myndigheter
- 23 Utbildningsformer för vuxna
- 27 Anpassning och stöd
- 37 Sammanfattning av anpassning och stöd i vuxenutbildning

FÖRORD

Sisus, Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd, har regeringens uppdrag att på olika sätt underlätta för vuxna personer med funktionshinder att studera.

Inom vuxenutbildningsområdet finns ett stort behov av en samlad information om olika stödformer och anpassningar av studiesituationen och vem som har ansvaret för dem. Kunskap och samverkan mellan olika myndigheter behöver förbättras så att vuxna med funktionshinder ska kunna studera och få tillgång till utbildning på samma villkor som andra.

Syftet med den här skriften är att olika anordnare av vuxenutbildning, skolledare, lärare, studievägledare med flera ska få en samlad information om vilka insatser som kan vara nödvändiga för att skapa en bra studiesituation för vuxna med funktionshinder.

Sisus i februari 2007

LEIF NÄFVER
KANSLICHEF PÅ SISUS

Skriften gör inte anspråk på att vara heltäckande men ger en bra bild av ansvarsfördelningen mellan olika myndigheter. Att flera myndigheter kan vara berörda gör det svårt för enskilda studerande att få en samlad information och därmed få del av lämpligt stöd.

De myndigheter och organisation som finns med i skriften har granskat texterna. Lagar ändras dock och myndigheter omorganiseras och därför är det viktigt att kontrollera att uppgifterna i skriften är aktuella.

Vår förhoppning är att skriften ska bidra till att fler vuxna med funktionshinder ska kunna få möjlighet till studier och utbildning.

Redaktör för skriften har varit Ann-Kristin Falkeby, lärare vid Ljungskile folkhögskola. Kristina Yetkin, samordnare för vuxenutbildning har varit ansvarig på Sisus.

INLEDNING

Vuxna studerande med funktionshinder kan behöva anpassning av studiesituationen och extra stöd för att kunna studera på samma villkor som andra. Alla som i sin yrkesroll kommer i kontakt med vuxenstuderande med funktionshinder behöver kunskap och kompetens för att ge förutsättningar för en bra studiesituation. Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) sammanställde 2002 på regeringens uppdrag ett informationsmaterial som skulle underlätta detta arbete och hösten 2006 reviderades materialet. Eftersom regler och bestämmelser ibland ändras kan uppgifter i den här sammanställningen bli inaktuella. Kolla därför alltid vad som gäller just nu!

I budgetpropositionen hösten 2006 fastslår regeringen att: ”Vuxenutbildningen har en viktig roll att spela i samhället. Utgångspunkten för utbildningen ska vara de vuxnas individuella behov av utbildning och personlig utveckling”.¹

År 1999 antog regeringen en nationell handlingsplan för handikappolitiken och där står följande:

”Utbildning har en central betydelse för allas möjligheter såväl på arbetsmarknaden som i samhällslivet i övrigt. Det gäller i synnerhet för personer med funktionshinder. Trots detta har personer med funktionshinder som grupp räknat en lägre sysselsättnings- och utbildningsnivå än befolkningen i övrigt. Fler än genomsnittsbefolkningen har grundskola som högsta utbildningsnivå och studerande med funktionshinder är fortfarande underrepresenterade inom högskolan. I detta ligger en utmaning för hela utbildningssystemet, från förskolan till den högre utbildningen.”²

I uppföljningen av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken 2006 konstaterade regeringen att även om utbyggnaden av högskolan visserligen inneburit ett ökat antal studenter med funktionshinder så är utbildningsnivån fortfarande lägre bland personer med funktionshinder än bland befolkningen i övrigt.³

1. Prop. 2006/2007:1, Budgetpropositionen

2. Prop. 1999/2000:79, Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken

3. Skr. 2005/06:110, Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken

LAGAR OCH PRINCIPER

FN:s standardregler

FN:s standardregler antogs 1993 för att tillförsäkra personer med funktionshinder delaktighet och jämlikhet. De 22 standardreglerna uttrycker tydliga principiella ståndpunkter när det gäller rättigheter, möjligheter och ansvar inom olika samhällsområden. Enligt standardregel nummer sex ska medlemsländerna erkänna principen om lika möjligheter till utbildning för personer med funktionshinder som en integrerad del av den ordinarie utbildningen.

I december 2006 antog FN en konvention för att stärka skyddet av de mänskliga rättigheterna för personer med funktionshinder och den är öppen för undertecknande från april 2007. Konventioner är till skillnad från standardregler juridiskt bindande för de länder som ratificerat dem. Enligt konventionen är brister i tillgänglighet en form av diskriminering liksom att neka personer med funktionshinder skäliga stöd och anpassningsåtgärder.

Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter

Europarådets konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

är sedan 1994 lag i Sverige och artikel nummer 14 handlar om förbud mot diskriminering.⁴

Regeringsformen

I regeringsformen finns bestämmelser om våra grundläggande fri- och rättigheter. Från 2003 innehåller den en föreskrift om att det allmänna ska verka för att alla människor ska uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället. Det allmänna ska också motverka diskriminering bland annat på grund av funktionshinder.

Lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling inom skolan

Från den 1 april 2006 gäller en lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av elever inom alla skolformer som omfattas av skollagen det vill säga bland annat kommunernas vuxenutbildning.⁵

Lag om likabehandling av studenter i högskolan

Lagen om likabehandling av studenter i högskolan ska främja lika rättigheter för studenter och sökande.

4. SFS 1994:1219, Lag om europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna

5. SFS 2006:67, Lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever

Genom denna lag uppmanas högskolan att aktivt verka för alla studenters lika rättigheter samt motverka diskriminering på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.⁶

Statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken

Myndigheter under regeringen ska beakta de handikappolitiska målen när de utformar och bedriver sin verksamhet. Myndigheterna ska särskilt verka för att deras lokaler, verksamhet och information är tillgängliga för personer med funktionshinder. Myndigheterna ska upprätta en handlingsplan för att lokalerna, verksamheterna och informationen ska bli tillgänglig för personer med funktionshinder.⁷

Mål och strategi för vuxnas lärande

Riksdagen beslutade 2001 om mål och strategi för vuxnas lärande. I målet betonas att alla vuxna ska ges möjlighet att utvidga sina kunskaper och kompetens för att främja personlig utveckling, demokrati och sysselsättning för att uppnå en rättvisare fördelning.

Strategin innebär bland annat ”ändamålsenliga lärmiljöer samt undervisning, handledning och nätbaserad utbildning tillhandahålls i en omfattning som så långt som möjligt svarar mot alla vuxnas varierande behov av och förutsättningar för lärande”.⁸

Bemötande

Bemötande av människor påverkas av såväl politiska beslut och traditioner på skolan eller arbetsplatsen som individers personliga värderingar och attityder. Bemötande relateras idag ofta till internationella åtaganden om mänskliga rättigheter och till handikappolitiska begrepp som makt och inflytande, delaktighet och icke-diskriminering. Kränkning och missgynnande är långt ifrån alltid diskriminering i lagens mening. Det är därför angeläget att kompetensutveckling i bemötandefrågor kan integreras i arbetet med bland annat mänskliga rättigheter.

Ett respektfullt bemötande förutsätter kunskap om de olika faktorer som påverkar bemötandet. Statens (numera Socialstyrelsens) Institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) arbetade 2003 på regeringens uppdrag fram ett nationellt program för att öka kompetensen i frågor kring bra bemötande av personer med

6. SFS 2001:1286 Lag om likabehandling av studenter i högskolan

7. SFS 2001:526, Förordning om de statliga myndigheternas ansvar för och genomförande av handikappolitiken

8. Prop.2000/01:72 Vuxnas lärande och utveckling av vuxenutbildningen

funktionshinder. Det handlar om bemötande på den kollektiva nivån (lagstiftning och resursfördelning), den organisatoriska nivån (politiska beslut, förvaltning och förverkligande av lagar) och den individuella nivån (mötet mellan människor).⁹

Nationell handlingsplan för handikappolitiken

Regering och riksdag antog år 2000 en nationell handlingsplan för handikappolitiken ”Från patient till medborgare”. Planen utgår från FN:s standardregler och har som mål att skapa ett samhälle där personer med funktionshinder är fullt delaktiga i samhällslivet. Standardreglerna utgör tillsammans med den nationella handlingsplanen grunden för den svenska handikappolitiken.¹⁰

Nationell handlingsplan för mänskliga rättigheter i Sverige

Regeringen lade i mars 2006 fram en nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna. Förutom åtgärder som genomförs för att främja specifika

rättigheter innehåller planen också åtgärder för att höja kunskapen om de mänskliga rättigheterna och förbättra samordningen av arbetet med att främja rättigheterna i Sverige. Bland annat har man tillsatt Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige. Delegationens uppdrag är att till och med mars 2010 stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting i arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i verksamheten.¹¹

Mer information finns på hemsidan
www.mrdelegationen.se

Ansvars- och finansieringsprincipen

Ansvars- och finansieringsprincipen är en politisk viljeinriktning fastslagen i regeringens nationella handlingsplan för handikappolitiken. Den innebär att kostnader för nödvändiga anpassningsåtgärder ska finansieras inom ramen för den ordinarie verksamheten och att handikapperspektivet ska ingå som en naturlig del i verksamheten.

9. Sibus: ”Ett nationellt program för att öka kompetensen om bemötande” 2003

10. Prop. 1999/2000:79, Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken

11. Skr. 2005/6:95, En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006 - 2009

Definition av funktionshinder och handikappande miljöer

I denna sammanställning har Sisus valt följande definition av funktionshinder och handikappande miljöer.

Funktionshinder är varaktiga fysiska eller psykiska begränsningar av funktionsförmågan i studiesituationen inklusive dyslexi samt psykiska och neuropsykiatriska funktionshinder. Begreppet varaktigt ska tolkas i relation till begreppen tillfälligt och bestående, det vill säga det behöver inte röra sig om ett bestående funktionshinder, men tillfälliga och snart övergående skador eller tillstånd omfattas inte. Funktionshinder är den begränsning eller hinder som gör att en person till följd av en skada eller sjukdom inte kan utföra en aktivitet på samma sätt eller inom de gränser som personer utan funktionshinder kan.

Funktionshinder är inget handikapp i sig utan handikapp uppstår i samspelet mellan en person med funktionshinder och den omgivande miljön. Enligt denna definition är det mer korrekt att tala om personer med funktionshinder och handikappande miljöer. Detta handikapperspektiv bör genomsyra all utbildningsverksamhet.

FN:s världshälsoorganisation, WHO, utarbetade år 2001 ett klassifikationssystem för funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa International Classification of Functioning Disability and Health (ICF).

En svensk version av ICF kan beställas från Socialstyrelsens kundtjänst via hemsidan

www.socialstyrelsen.se

För alla som har ansvar för vuxenutbildning innebär gällande lagar och principer följande:

- Handikapperspektivet ska ingå som en naturlig del i all utbildningsverksamhet.
- Utbildningsanordnaren ska känna till de lagar och förordningar som gäller möjligheter till vuxenstudier för personer med funktionshinder.
- Utbildningsanordnaren ska tolka och tillämpa lagstiftningen och hålla de handikappolitiska målen levande.
- Utbildningsanordnaren ska undanröja hinder för delaktighet och stimulera till studier.
- Utbildningsanordnaren ska visa öppenhet, kreativitet och flexibilitet när det gäller anpassning av studiesituationen.
- Kunskap om de studerandes behov och nödvändiga anpassningar ska finnas hos utbildningsanordnaren. Hinder i lokalerna eller i den övrig studiemiljö ska undanröjas. Utbildningsanordnaren har ansvar för att all personal får möjlighet att utveckla sin kompetens när det gäller bemötande av personer med funktionshinder.
- Personer med funktionshinder ska ha samma möjligheter som andra till studier och utbildning. All vuxenutbildning ska vara så anpassad att personer med funktionshinder som söker sig till den kan beredas plats och inte utestängs på grund av sitt funktionshinder.
- Studierna ska kunna bedrivas på samma plats som för andra det vill säga vara en integrerad del av den utbildning som anordnas.
- Personer med funktionshinder ska ha samma rätt som andra att välja den utbildningsform de önskar. Alla ska kunna välja studier, utbildning och utbildningsanordnare utifrån sina behov och inte utifrån vilken utbildning eller vilka lokaler som är anpassade.
- Den enskildes eget val av utbildningsanordnare ska inte ifrågasättas och undervisningen ska anpassas så att personer med funktionshinder ska kunna nå målen för sina studier. Kommuner ska ställa krav på tillgänglighet vid upphandling av andra utbildningsanordnare.
- Ekonomiska förutsättningar ska finnas för den studerande och hos utbildningsanordnaren för att göra studiesituationen tillgänglig. Om ingen annan ska svara för kostnaderna för anpassningsåtgärderna ska de finansieras inom ramen för den ordinarie verksamheten.
- Lagen om diskriminering och annan kränkande särbehandling av personer med funktionshinder omfattar studerande i vuxenutbildningen. Den som upplever sig ha blivit diskriminerad eller utsatt för annan kränkande särbehandling kan anmäla detta till Skolverkets elevombud eller vända sig till Handikappombudsmannen.

BERÖRDA MYNDIGHETER

I detta avsnitt presenteras ett urval av de myndigheter som arbetar med frågor inom området vuxenstuderande med funktionshinder. För respektive stödform se avsnittet ”Anpassning och stöd”.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen är en myndighet, med en mycket bred verksamhet och många olika arbetsuppgifter inom områden som rör socialtjänst, hälso- och sjukvård, hälsoskydd, smittskydd och epidemiologi.

Större delen av verksamheten är riktad till personal, ansvariga och beslutsfattare inom de områden som nämndes ovan. Socialstyrelsens uppgifter är bland annat att ge stöd, förmedla kunskap, påverka och utöva tillsyn. För Socialstyrelsen är det särskilt viktigt att bevaka att människors behov av vård och omsorg tillgodoses genom hela livet. Myndigheten vill att hälso- och sjukvården och socialtjänsten samverkar och tar hänsyn till den enskilde personens samlade behov, förutsättningar och önskemål. När resurserna är begränsade ska de användas för de människor som bäst behöver dem.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder

- Socialstyrelsens Handikappenhetsanalyserar förslag och verksamhet i ett handikapperspektiv.
- Har sektorsansvar för handikappfrågor.

- Utfärdar föreskrifter och allmänna råd samt följer rättsutvecklingen nationellt.
- Ger ut riktlinjer och andra former av kunskapsbaserade vägledningar inom handikappområdet.
- Skriver årlig lägesrapport om tillståndet i landet genom bl.a. nationella utvärderingar.

Mer information finns på hemsidan
www.socialstyrelsen.se

Sisus, Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd

Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) inrättades den 1 januari 2006 som ett särskilt beslutsorgan inom Socialstyrelsen. Sisus var tidigare en egen myndighet under Socialdepartementet. Verksamheten styrs av de två politikområdena handikappolitik och utbildningspolitik. Sisus övergripande uppgift är att förbättra möjligheterna till utbildning och studier för unga och vuxna med funktionshinder.

Sisus fördelar statsbidrag till folkhögskolor, riksgymnasium för ungdomar med svåra rörelsehinder och till universitet och högskolor samt informerar, följer upp och utvecklar de olika stödinsatserna. Sisus ger även bidrag till enskilda personer med funktionshinder vid korttidsstudier i folkhögskola, studieförbund, kommunal vuxenutbildning och särvox.

Sisus administrerar kanslifunktionen till Nämnden för Rh-anpassad utbildning (Rh-nämnden), som beslutar om antagning av ungdomar med svåra rörelsehinder till riksgymnasium.

På Folkbildningsrådets uppdrag administrerar Sisus förstärkningsbidrag för extra pedagogiska insatser till deltagare med funktionshinder.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Beviljar statsbidrag till folkhögskolor som behöver göra extra kostnadskrävande insatser för deltagare med funktionshinder samt ger bidrag för komplettering av den assistans som kommun eller försäkringskassa bör svara för.
- Beviljar assistans till universitet och högskolor för studenter med rörelsehinder samt psykiska och neuropsykiatriska funktionshinder. Sisus stöd ska ses som ett komplement till den assistans som kommun eller försäkringskassa bör svara för.
- Beviljar timersättning till studerande i särvox.
- Beviljar internatbidrag till personer med funktionshinder vid folkhögskola, CFL (Centrum för flexibelt lärande) och Samernas utbildningscentrum.

Mer information finns på hemsidan www.sisus.se

Folkbildningsrådet

(Ideell organisation med myndighetsuppgifter)

Folkbildningsrådet fördelar statliga bidrag till folkbildningen, det vill säga till folkhögskolor och studieförbund. Statens syfte med bidraget är bland annat att stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin, att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen, att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån samt bredda intresset för och öka delaktighet i kulturlivet. Verksamheter som rör områdena tillgänglighet och möjligheter till studier för personer med funktionshinder utgör i särskilt hög grad motiv för statligt stöd.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Folkbildningsrådet öronmärker cirka tio procent av det totala statsbidraget till insatser för deltagare med funktionshinder. Det gör att studieförbund och folkhögskolor kan anpassa studiesituationen, ta emot deltagare med behov av undervisning i mindre grupp och ge andra pedagogiska stöd.
- Sisus kompletterar Folkbildningsrådets pedagogiska stöd med andra särskilt kostnadskrävande insatser.

Mer information finns på hemsidan www.folkbildning.se

Statens skolverk

Skolverket är den centrala myndigheten för det offentliga skolväsendet. Skolverkets roll är att ange mål, informera och granska verksamheten.

Skolverket har ett samlat ansvar för handikappfrågor med anknytning till verksamhetsområdet förutom när uppgiften ligger på Specialpedagogiska institutet. Det innebär att man ska vara samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till de berörda parterna. Fokus i Skolverkets arbete med uppföljning, utvärdering och tillsyn är alltid individens rätt till kunskap och personlig utveckling.

Barn- och elevombudet

Till Skolverkets verksamhet hör även Barn- och elevombudet vars ansvarsområde inkluderar vuxenstuderande inom de verksamheter som omfattas av skollagen. Barn- och elevombudet ska bland annat se till att lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande särbehandling följs.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Gör inspektioner där studerande med funktionshinder ska synliggöras i syfte att förbättra deras situation.
- Granskar tillgänglighet, jämlikhet i villkor och delaktighet för studerande med funktionshinder.

Mer information finns på hemsidan

www.skolverket.se

Myndigheten för skolutveckling

Myndighetens uppgift inom vuxenutbildningen är att allmänt stödja kommunerna i deras arbete med utveckling av vuxnas lärande. En prioriterad arbetsuppgift är att stödja kommunernas rekrytering och göra andra insatser för att nå vuxna med kort eller bristfällig utbildning.

Under 2006 avslutade myndigheten riktade satsningar som särskilt syftat till att förbättra möjligheterna till studier för vuxna med funktionshinder. Det har dels handlat om en satsning på utveckling och utvidgning av sÄrvux dels om en satsning på kompetensutveckling i vuxenpedagogik och specialpedagogik för vuxna.

Mer information finns på hemsidan

www.skolutveckling.se/utbildning_arbete_tillvaxt/vuxnas_larande

Specialpedagogiska Institutet

Specialpedagogiska institutet är en rikstäckande myndighet för statens samlade stöd i specialpedagogiska frågor till offentliga skolväsendet. Myndigheten arbetar för att öka kunskapen hos dem som arbetar med utbildning i kommunerna så att personer med

funktionshinder får en utveckling och utbildning som präglas av lika värde och lika möjligheter.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Ger stöd till utbildningsanordnare inom det offentliga skolväsendet inklusive vuxenutbildning i form av bl.a. rådgivning, information och fortbildning.
- Främjar produktion av läromedel.

Mer information finns på hemsidan www.sit.se

Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL)

CFL är statens samlade resurs för distansutbildning och flexibelt lärande inom vuxenutbildning. CFL ska göra livslångt lärande möjligt för alla genom att stärka och stimulera utvecklingen av flexibelt lärande inom kommunal vuxenutbildning, folkhögskolor, studieförbund och arbetsliv.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Utvecklar och använder metoder och riktlinjer som ökar tillgängligheten för personer med funktionshinder som deltar i flexibel utbildning.
- Utvecklar läromedel och metoder för vuxna med teckenspråk som första språk.

Mer information finns på hemsidan www.cfl.se

Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning (KY-myndigheten)

Kvalificerad yrkesutbildning är en eftergymnasial utbildningsform inom det reguljära utbildningssystemet. Det är ett alternativ till högskoleutbildning utformad i samarbete med arbetslivet och med en stark arbetslivsanknytning. Kvalificerade yrkesutbildningar kan anordnas av bland annat kommuner, utbildningsföretag samt högskolor och universitet. Myndigheten tar emot ansökningar och beviljar i samband med ansökningsförfarandet statsbidrag till utbildningsanordnare. Vid fördelning av statsbidrag får myndigheten ta hänsyn till de särskilda behov som studerande med funktionshinder kan ha.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Kan bevilja stöd till utbildningsanordnare för pedagogiska hjälpmedel för studerande med funktionshinder så kallat ”särskilt pedagogiskt stöd”

Mer information finns på hemsidan www.ky.se

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB)

TPB är en myndighet som anpassar obligatorisk kurslitteratur för studenter med läshandikapp vid högskolor och universitet. Kurslitteraturen görs som talbok, e-textbok eller punktskriftsbok. Denna kurslitteratur kan också lånas av studerande vid andra läroanstalter.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Lånar ut anpassad litteratur via folkbibliotek och högskole- och universitetsbibliotek.
- Anpassar obligatorisk kurslitteratur för högskolestuderande med läshandikapp.
- Informerar och utbildar om anpassade medier.

Mer information finns på hemsidan **www.tpb.se**

Nationella medel för studenter med funktionshinder – ett särskilt åtagande vid Stockholms universitet

Nästan alla högskolor och universitet har en kontaktperson eller samordnare för studenter med funktionshinder. Stockholms universitets handläggare av de nationella medlen (se nedan) är sammankallande dels i ett nationellt nätverk för dessa samordnare, dels i en referensgrupp för policyfrågor m.m.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxna studerande med funktionshinder:

- Samlar årligen in uppgifter över högskolornas och universitetens kostnader för särskilt pedagogiskt stöd till studenter och forskarstudenter med funktionshinder. De uppgifter som samlas in gäller

endast personliga pedagogiska insatser i studiensituationen för enskilda studenter samt riktade pedagogiska insatser som erbjuds studenter med funktionshinder i grupp.

- Fördelar nationella, högskolegemensamma medel för särskilt pedagogiskt stöd till högskolor och universitet vars kostnader överstiger en viss nivå.
- Samlar in uppgifter om det kända antalet studenter med funktionshinder vid universitet och högskolor och beskriver i årsredovisning olika åtgärder som vidtagits vid lärosätena för att förbättra studiensituationen för studenter med funktionshinder.

Aktuella uppgifter om samordnare vid de olika högskolorna och universiteten finns på **www.studeramedfuntionshinder.nu**

Sveriges kommuner

Inom området vuxenutbildning för personer med funktionshinder har kommunerna i uppgift att bedriva uppsökande verksamhet för att nå de prioriterade grupperna. Dit räknas bland annat personer med funktionshinder, mellan 25 och 50 år, och kommunerna ska stimulera dem till utbildning motsvarande grundskolenivå. Kommunerna ska också erbjuda gymnasial vuxenutbildning.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Anordnar följande utbildningar för vuxna: komvux på grundskole- och gymnasienivå, särsvux, Svenska för invandrare (Sfi) och påbyggnadsutbildningar.

Mer information finns på **respektive kommuns hemsida**.

Landstingen/regionerna

Landstingens och regionernas huvudsakliga ansvarsområden är hälso- och sjukvård samt regional utveckling.

Följande uppgifter finns inom området vuxenstuderande med funktionshinder:

- Äger och driver cirka en tredjedel av folkhögskolorna och ger bidrag till övriga folkhögskolor för studerande från respektive landsting och region.
- Erbjuder tolktjänst för vardagstolkning för döva, dövblinda och vuxendöva.
- Erbjuder habilitering, rehabilitering och personliga hjälpmedel om ansvaret inte ligger på hemkommunen.¹²
- Beviljar personlig assistans m.m. enligt lagen om stöd och service, LSS¹³.

Mer information finns på **respektive landstings och regions hemsida**.

Mer information finns också på SKL, Sveriges Kommuner och Landstings hemsida **www.skl.se**

Arbetsmarknadsverket (AMV)

Arbetsmarknadsverket består av Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingarna (Af). Myndigheten leder, samordnar och utvecklar den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. Man utfärdar riktlinjer, ger uppdrag och fördelar resurser till länsarbetsnämnderna och följer deras verksamhet. Länsarbetsnämnderna har motsvarande ansvar för arbetsförmedlingarna i länet fram till den 1 januari 2008, då nämnderna ska avvecklas.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Har sektorsansvar för handikappfrågor inom arbetsmarknadspolitiken.
- Anvisar utbildning för personer med ett funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga.
- Beviljar aktivitetsstöd till den som deltar i arbetsmarknadspolitiska program.

Mer information finns på hemsidan **www.amv.se**

12. SFS 1982:763, uppdaterad t.o.m. SFS 2006:631, Hälso- och sjukvårdslagen

13. SFS 1993:387, Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade

Försäkringskassan

Försäkringskassans uppgift är att administrera socialförsäkringssystemet och utöva tillsyn över verksamheten i syfte att säkerställa likställighet och kvalitet i handläggningen. Myndigheten verkar för att personer som är sjuka och personer med funktionshinder ska få förutsättningar att tillvarata sin förmåga att arbeta och försörja sig.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Beslutar om och administrerar bland annat assistansersättning, aktivitetsersättning, bilstöd, handikappersättning, sjukersättning och vårdbidrag.

Mer information finns på hemsidan www.fk.se

Centrala Studiestödsnämnden (CSN)

CSN administrerar olika former av studiestöd och ska bidra till att människor kan studera utan att begränsas av sina ekonomiska resurser eller av funktionshinder.

Exempel på konkreta uppgifter som berör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Beviljar studiestöd med vissa speciella regler för studerande med funktionshinder.
- Beviljar merkostnadslån för resor mellan hemmet och studieorten.

Mer information finns på hemsidan www.csn.se

Hjälpmedelsinstitutet (HI)

Huvudmän för Hjälpmedelsinstitutet är staten och SKL (Sveriges Kommuner och Landsting). Institutet är ett nationellt kunskapscentrum inom området hjälpmedel och tillgänglighet för personer med funktionshinder.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Provar och upphandlar hjälpmedel
- Bedriver forsknings- och utvecklingsarbete
- Arbetar med utredningsverksamhet, utbildning och kompetensutveckling.
- Har ett specialbibliotek om funktionshinder, hjälpmedel och tillgänglighet.

Mer information finns på hemsidan www.hi.se

Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam)

Handisam har regeringens uppdrag att verka samordnande och pådrivande i handikappolitiken och syftet är att påskynda utvecklingen mot ett samhälle där alla kan delta jämlikt oavsett funktionsförmåga. Handisam ska bidra till en kvalificerad kunskapsuppbyggnad om förutsättningar för delaktighet och självbestämmande i samhället för personer med funktionshinder.

Följande uppgift finns inom området vuxenstuderande med funktionshinder:

- Stödja arbetet med aktiva åtgärder för att motverka diskriminering inom bland annat Skolverkets och Högskoleverkets ansvarsområden.

Mer information finns på hemsidan www.handisam.se

Handikappombudsmannen (HO)

Handikappombudsmannen, HO, är en myndighet som bevakar rättigheter och intressen för personer med funktionshinder. Det gör HO främst genom att arbeta mot diskriminering och för mänskliga rättigheter. Målet är full delaktighet i samhällslivet och jämlikhet för personer med funktionshinder. HO:s huvuduppdrag är att se till att de fyra lagarna som förbjuder diskriminering på grund av funktionshinder följs. Lagarna rör bland annat skolan, högskolan och arbetslivet samt varor, tjänster och bostäder.

Exempel på konkreta uppgifter som rör vuxenstuderande med funktionshinder:

- Tar emot och utreder anmälningar mot diskriminering.
- Ger råd och informerar om skyddet mot diskriminering.
- Kan driva fall av diskriminering i domstol.

Mer information finns på hemsidan www.ho.se

Överklagandenämnder

Inom vuxenutbildningen finns möjligheter att överklaga vissa beslut.

- **Skolväsendets överklagandenämnd** är en statlig myndighet som har till uppgift att pröva vissa överklagade beslut som i huvudsak rör elever inom det offentliga skolväsendet. Inom området vuxenutbildning betyder det kommunal vuxenutbildning, särvux och Sfi.

Mer information finns på hemsidan

www.overklagandenamnden.se

- **Överklagandenämnden för studiestöd** är en myndighet med uppgift att pröva överklaganden av vissa beslut fattade av CSN. Nämnden prövar även överklagade beslut om bidrag vid korttidsstudier, fattade av LO, TCO, Sibus och Sametinget.

Mer information finns på hemsidan www.oks.se

- **Överklagandenämnden för högskolan** är en myndighet som har till uppgift att pröva överklaganden av vissa beslut fattade inom högskolesektorn och sektorn för kvalificerad yrkesutbildning, KY.

Mer information finns på hemsidan www.onh.se

UTBILDNINGSFORMER FÖR VUXNA

I detta avsnitt har Sibus valt följande definition på vuxenutbildning:

”Utbildning för vuxna är all den utbildning en människa genomgår efter den utbildning upp till och med gymnasial nivå som barn/ungdomar genomgår i en följd. Vuxenutbildningen kan kompensera tidigare avbruten eller inte fullföljd ungdomsutbildning, komplettera och bygga på tidigare utbildning eller utgöras av utbildning inom ett helt nytt område”¹⁴

Enligt denna definition räknas följande som samhällsstödd vuxenutbildning

- Kommunernas vuxenutbildning, komvux, särvox, Sfi och påbyggnadsutbildningar.
- Utbildningar vid folkhögskola och studieförbund.
- Kvalificerad yrkesutbildning.
- Kompletterande utbildningar.
- Högskoleutbildningar.
- Arbetsmarknadsutbildningar.

Kommunal vuxenutbildning

Grundläggande vuxenutbildning

Alla som inte har fullbordad grundskoleutbildning har laglig rätt att delta i grundläggande vuxenutbildning från och med andra kalenderhalvåret det år han eller hon fyller 20 år.

Gymnasial vuxenutbildning

Alla som saknar eller har brister i de kunskaper som den gymnasiala vuxenutbildningen ska ge och har förutsättningar att följa kursen är behörig att delta i utbildningen från och med andra kalenderhalvåret det år han eller hon fyller 20 år. Kommunen ska sträva efter att erbjuda utbildning som svarar mot efterfrågan och behov.

Påbyggnadsutbildning

Påbyggnadsutbildning är en yrkesutbildning inom ramen för kommunal vuxenutbildning. Behörig att delta i utbildningen är man från och med andra kalenderhalvåret det år man fyller 20 år eller har slutfört en utbildning på ett nationellt program eller likvärdig utbildning i gymnasieskolan.

Särvox

Särvox erbjuder utbildningar som barn och ungdomar med utvecklingsstörning kan få i den obligatoriska särskolan och gymnasiesärskolan. Man är behörig att söka från och med andra kalenderhalvåret det år man fyller 20 år eller när man slutfört gymnasiesärskolan. Personer med utvecklingsstörning, autism eller förvärvat intellektuellt funktionshinder är behöriga att söka. Kommunen ska informera om möjligheterna till särvox och verka för att vuxna personer med utvecklingsstörning kan delta i utbildningen.

14. SOU 2000:28, Kunskapsbygget 2000 – det livslånga lärandet.

Svenska för invandrare (Sfi)

Sfi ska erbjudas invandrare som fyllt 16 år och ge grundläggande kunskaper i svenska språket och svenska samhället.

Kompletterande utbildningar

Kompletterande utbildningar anordnas av cirka 150 enskilda utbildningsanordnare (inte kommuner eller landsting och regioner) och stöds av staten. Utbildningarna är ett komplement till den gymnasiala utbildningen men ger ingen formell behörighet för fortsatta studier.

Kvalificerad Yrkesutbildning (KY)

Kvalificerad yrkesutbildning är en eftergymnasial utbildningsform inom det reguljära utbildningssystemet. Utbildningen är ett alternativ till högskoleutbildning utformad i samarbete med arbetslivet och med en stark arbetslivsanknytning. Kvalificerad yrkesutbildning kan anordnas av bland annat kommuner, utbildningsföretag, högskolor och universitet.

Folkhögskola

Landets 148 folkhögskolor har ideella organisationer eller landsting, regioner och kommuner som huvudmän. Man kan välja mellan ett stort antal kortare eller

längre utbildningar på grundskolenivå, gymnasienivå och eftergymnasial nivå. En del folkhögskolor har internat. Den lägsta åldern för studerande i en lång folkhögskolekurs är 18 år.

Studieförbund

Åtta studieförbund får statliga bidrag från Folkbildningsrådet. Deras verksamhet består dels av studiecirklar i olika ämnen, dels av kulturarrangemang.

Högskola

Högskolan består av universitet, högskola och enskilda utbildningsanordnare med rätt att examinera på högskolenivå. För alla utbildningar inom högskolan krävs grundläggande behörighet från gymnasium eller motsvarande och de flesta utbildningar har därutöver krav på särskilda behörigheter. Att man uppfyller behörighetskraven innebär inte att man blir antagen eftersom det kan finnas fler sökande än utbildningsplatser. I så fall sker ett urval bland de sökande.

Distansstudier

Gymnasial nivå

Distanskurser anordnas på gymnasial nivå av folkhögskolor, studieförbund och kommunal vuxenutbild-

ning. Nationellt centrum för flexibelt lärande, CFL, är den myndighet som har ansvaret för utvecklingen inom området.

Högskolenivå

Distanskurser anordnas också på högskolenivå. Nätuniversitetet är ett samarbete mellan universitet och högskolor med syfte att utveckla IT-stödd distansutbildning. Nätuniversitetet ingår i Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning (NSHU).

Mer information finns på hemsidan
www.netuniversity.se

Arbetsmarknadsutbildning

Arbetsmarknadsutbildning anvisas både utifrån individens och utifrån arbetsmarknadens villkor. Utbildningen kan vara yrkesinriktad och syfta till att underlätta för den enskilde att få eller behålla ett arbete och samtidigt motverka att brist på arbetskraft uppstår. Den kan också vara förberedande för annan arbetsmarknadsutbildning. Utbildningen bedrivs som en upphandlad utbildning.

ANPASSNING OCH STÖD

I detta avsnitt beskrivs några av de anpassnings- och stödformer som vuxna studerande med funktionshinder kan behöva för att nå målet för sina studier och för att kunna delta i utbildning och livslångt lärande på sina egna villkor. Enligt ansvars- och finansieringsprincipen ska kostnader för nödvändiga anpassningsåtgärder finansieras inom ramen för den ordinarie verksamheten om de inte bekostas av andra medel. För en del funktionshinder finns specifika stödformer till exempel synpedagog för synskadade men i denna sammanställning redogörs endast för generella stödformer.

Handikappförbundens samarbetsorgan, HSO, drev under åren 2001–2006 projektet ”Vuxenutbildning för alla”. Målet för projektet har varit att all vuxenutbildning ska bli tillgänglig för personer med funktionshinder.

Projektet är nu avslutat men material som tagits fram i projektet kan beställas från www.hso.se

När det gäller stöd till enskilda studerande är ibland flera myndigheter inblandade vilket kräver samverkan för att personer med funktionshinder ska kunna få en bra studiesituation.

Vägledning och handledning

Alla kan ha nytta av att få del av professionell studie- och yrkesvägledning samt karriärvägledning, byggd på kunskap om olika människors förutsättningar och möjligheter men vägledningen kan vara särskilt betydelsefullt för personer med funktionshinder. Det är viktigt att planeringen av studierna startar i god tid eftersom olika anpassningar kan bli nödvändiga. Vägledning kan behövas både före och under studietiden eftersom förutsättningarna kan förändras. Alla som arbetar med studie- och yrkesvägledning måste ha kunskap om de principer, lagar och förordningar som gäller för alla utbildningsanordnare och som ska möjliggöra för personer med funktionshinder att studera på samma villkor som andra.

Vid nästan alla universitet och högskolor finns det en särskild kontaktperson och samordnare för studerande med funktionshinder. Med samordnaren kan den studerande diskutera sina studieplaner och eventuella behov av pedagogiska stödåtgärder eller anpassningar av studiesituationen.

ANPASSNING AV UNDERVISNINGEN

Anpassning av undervisningen kan bland annat innebära följande:

- Lägre studietakt, individuellt utformad studieplan och lärare med specialkompetens.
- Teckenspråkstolkning för döva, dövblinda och vuxendöva samt mindre studiegrupper utan hög ljudvolym.
- Särskilt anpassat studiematerial.
- Anteckningshjälp och möjlighet att spela in föreläsningar.
- Datorstöd med programvaror som är kompatibla med olika typer av hjälpprogramvaror.
- Extra handledning, en fadder eller en egen mentor.
- Hjälp med korrekturläsning och rådgivning kring studieteknik och skrivande.
- Distansutbildning som komplement eller som separat studieform.

Stöd till tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade

Landstingen och regionerna organiserar, finansierar och tillhandahåller så kallad vardagstolkning det vill säga tolkning i vardagliga situationer. Tolkcentralerna kan även förmedla tolktjänst till studerande i vuxenutbildningar även om de inte har något ansvar för finansieringen.

För **studieförbund** kan finansiering av tolk utgöra grund för bidrag från Folkbildningsrådet.

Folkhögskolor beviljas statsbidrag till tolk via Sibus.

Högskola och universitet kan få statsbidrag beviljat till tolk från en högskolegemensam pott som Stockholms universitet fördelar som särskilt åtagande.

KY-utbildningar kan beviljas ”särskilt pedagogiskt stöd” av KY myndigheten. Bidraget hanteras i dialog mellan utbildningsanordnaren och myndigheten. Den studerande ska vara antagen till utbildningen och en utredning om funktionshindret ska göras genom anordnarens försorg.

I övrig samhällstöd vuxenutbildning ska utbildningsanordnaren ansvara för finansiering av tolkinsatser enligt ansvars- och finansieringsprincipen.

Ökade lärarinsatser

Förutsättningen för studerande med funktionshinder att tillgodogöra sig undervisningen kan vara att utbildningsanordnaren kan bedriva undervisning i små grupper eller individuellt.

Folkhögskolor som har merkostnader för pedagogiska stödinsatser kan beviljas bidrag från Folkbildningsrådet.

Övriga anordnare av vuxenutbildning svarar, enligt ansvars- och finansieringsprincipen, själva för finansieringen av ökade lärarinsatser.

Anpassade kunskapsprov

Anpassning av formerna för tentamen och andra kunskapsprov kan exempelvis innebära:

- Muntligt i stället för skriftligt prov eller tvärtom
- Förlängd provtid
- Möjlighet att skriva på dator vid skriftliga prov
- Avlägga proven i en lokal med få andra studerande närvarande.

Anpassade läromedel

Studerande i utbildningar för vuxna kan behöva olika anpassningar av studiematerial beroende på den studerandes funktionshinder. Utbildningsanordnaren bör ansvara för att den studerande har tillgång till anpassat studiematerial och läromedel.

Anpassat material kan till exempel vara

- Litteratur i punktskrift, Daisy format och som talbok för studerande med läshinder.
- Undervisningsmaterial på lättläst svenska för studerande med läs- och skrivsvårigheter.
- Textade filmer och utskrift av ljudband för personer med hörselskador.

Specialpedagogiska institutet har ansvar för att framställa anpassade läromedel för vuxna studerande med funktionshinder inom **komvux, särvox och Sfi**.

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) anpassar obligatorisk kurslitteratur för studenter med läshandikapp vid **högskolor och universitet**. Kurslitteraturen görs som talbok, e-textbok eller punktskriftsbok. Denna kurslitteratur kan lånas av studerande vid andra läroanstalter.

Sisus beviljar statsbidrag till **folkhögskolor** som har kostnader för anpassning av studiematerial.

Sisus fördelar statsbidrag till Synskadades Riks-förbund, SRF, för teknisk anpassning av studiematerial för synskadade och dövblinda som studerar inom **studieförbund** och **folkhögskolor**.

AMS kan lämna stöd för kostnader för tal- och punktskriftslitteratur som en person med synskada behöver för att kunna ta del av ett **arbetsmarknadspolitiskt program**.

I **övrig vuxenutbildning** har utbildningsanordnaren ansvar för att den studerande får tillgång till anpassat studiematerial utifrån sina behov. Finansieringen svarar anordnaren själv för enligt ansvars- och finansieringsprincipen.

ANPASSNING AV LOKALER OCH TEKNISK UTRUSTNING

Sjukvårdshuvudmannen ansvarar för personliga hjälpmedel men det är utbildningsanordnarens ansvar att skolans utrustning kan användas av alla som studerar. Anpassning av lokaler och teknisk utrustning kan bland annat innebära följande:

- Alla lokaler och all utrustning ska vara tillgängliga för personer med funktionshinder. Det gäller bland annat hissar, ramper, toaletter, passager, parkeringsplatser och datorer.
- Hörselskadade är beroende av god ljudmiljö utan störande buller. Det ska även finnas hörselteknisk utrustning och teleslinga för dem som behöver förstärkning av talljudet.
- Cigarettök, parfym, pälsdjur och växter kan orsaka besvär hos personer med astma och allergi.
- Bra belysning och tydliga markeringar är viktigt för studerande med synnedsättning.

Sisus kan ge bidrag till **folkhögskolor** för kostnader för anpassning av skolans tekniska utrustning och enklare utrustning som dörröppnare, ramper, hörselteknisk utrustning m.m.

AMS kan bevilja bidrag till hjälpmedel eller andra anordningar som en person behöver för att kunna ta del av ett **arbetsmarknadspolitiskt program**.

Enligt ansvars- och finansieringsprincipen bör utbildningsanordnaren i all **annan samhällsstödd vuxenutbildning** ansvara för anpassning av den tekniska utrustningen och den fysiska miljön.

EKONOMISKT STÖD TILL DEN STUDERANDE

Här berörs inte det generella stödet utan endast de bestämmelser och de stödformer som gäller för studerande med funktionshinder. Flera olika myndigheter kan vara berörda när det gäller ekonomiskt stöd till studerande med funktionshinder.

Studiestöd (CSN)

Regeringens övergripande mål för studiestödet är att stödet ska göra det möjligt att studera utan att begränsas av ekonomiska resurser eller funktionshinder.¹⁵

CSN beviljar ekonomiskt stöd i form av studiehjälp och studiemedel. Här redovisas endast det som är speciellt för personer med funktionshinder.

15. Prop. 2006/2007:1, Budgetpropositionen

Studiehjälp

Gäller studerande i åldern 16 till 20 år, dock inte studerande med utvecklingsstörning. Undantag kan göras från regeln om att bidrag endast gäller för heltidsstudier.

Studiemedel

- Vid bedömning av studieresultaten kan man ta hänsyn till om den studerande har ett funktionshinder som påtagligt medfört att studierna fördröjts. Prognosen måste dock tyda på att utbildningen kommer att fullföljas.
- Studerande som på grund av sitt funktionshinder behöver längre tid för att slutföra en utbildning kan beviljas studiemedel utöver de ordinarie veckogränserna.
- Om den studerande på grund av funktionshinder inte kan bedriva studier på heltid kan studiemedel beviljas för deltidsstudier på minst halvtid. För övrig tid kan sjuk/aktivitetsersättning beviljas av Försäkringskassan.
- CSN kan i vissa undantagsfall bevilja heltidsstudiestöd trots att den studerande inte har ett studieåtagande som motsvarar poängkravet för heltidsstudier. Den studerande ska dock kunna lägga ned en arbetsinsats som motsvarar heltid. Prövningen är restriktiv.

- CSN kan i undantagsfall avskryva de skulder som orsakats av förlängd studietid på grund av funktionshinder.¹⁶

Aktivitetsstöd

AMS kan bevilja aktivitetsstöd för deltagande i arbetsmarknadspolitiska program, exempelvis arbetsmarknadsutbildning.

Aktivitetsersättning för förlängd skolgång

Den som är 19 till 29 år och på grund av funktionshinder behöver förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå kan få aktivitetsersättning under den tid det tar att avsluta studierna. Aktivitetsersättning beviljas och utbetalas av Försäkringskassan.

Vilande sjuk- och aktivitetsersättning under studietiden

Den som är 19 till 29 år och har nedsatt arbetsförmåga kan få aktivitetsersättning. För den som är 30 år och äldre är motsvarigheten sjukersättning. Man kan ha sin aktivitets- eller sjukersättning vilande för att studera.¹⁷

16. CSNFS 2001:1, Föreskrifter och allmänna råd om beviljning av studiemedel

17. Prop. 2005/06:159, Vissa socialförsäkringsfrågor

ASSISTANS UNDER STUDIETIDEN

Stöd till assistans för vuxna studerande kan beviljas och finansieras av kommunen, Försäkringskassan, Sibus och AMS.

Assistans enligt lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS)

Kommunen kan bevilja personlig assistans till personer under 65 år. Med personlig assistans avses ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer. Den personlige assistenten är knuten till viss bestämd person och kan inte delas mellan flera personer som behöver hjälp. För att vara berättigad till personlig assistans enligt LSS ska den enskilde ingå i personkretsen. Den enskilde ska också behöva hjälp med sina grundläggande behov till exempel hjälp med hygien, måltider och på- och avklädning.¹⁸

Assistans enligt lagen om assistansersättning (LASS)

Försäkringskassan kan bevilja assistansersättning som bekostar personlig assistans till personer under 65 år. Innebörden av insatsen är densamma som personlig assistans enligt LSS. För att vara berättigad till personlig assistans enligt LASS krävs förutom att den

enskilde ingår i personkretsen att den enskilde har behov av hjälp med sina grundläggande personliga behov med mer än 20 timmar per vecka.¹⁹

Assistans enligt socialtjänstlagen

Om en person inte är berättigad till stöd enligt LSS eller LASS kan behovet bedömas enligt socialtjänstlagen. Lagen innebär att kommunen har skyldighet att se till att alla invånare har en skälig levnadsnivå och kommunen kan då ge bidrag till hemtjänst, ledsagning med mera.²⁰

Assistans med bidrag från Sibus

Sibus kan bevilja bidrag till folkhögskolor för kostnader för den assistans som skolan tillhandahåller för deltagare med funktionshinder såvida assistansen inte bör bekostas av stat, kommun eller försäkringskassan enligt LSS, LASS och Sol. Sibus assistansstöd ska enligt förordning om statsbidrag ses som ett komplement till annat assistansstöd. Universitet och högskolor kan också beviljas bidrag för assistans och anteckningshjälp för studenter med rörelsehinder och/eller psykiska och neuropsykiatriska funktionshinder. Även detta ska ses som ett komplement till den assistans som beviljas av kommunen eller Försäkringskassan.²¹

18. SFS 1993:387, Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

19. SFS 1993:389, Lagen om assistansersättning, LASS

20. SFS 2001:453, Socialtjänstlagen

21. SFS 2005:1074, Förordning om statsbidrag till särskilt utbildningsstöd

Stöd till personligt biträde

Ams kan lämna stöd till personligt biträde för en person med ett funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga för att personen ska kunna ta del av något arbetsmarknadspolitiskt program.

Bidrag till resor mellan hemmet och studieorten/platsen

Färdtjänst och riksfärdtjänst

Färdtjänst och riksfärdtjänst kan beviljas till den som inte kan använda sig av de allmänna kommunikationerna. Tjänsten handläggs av hemkommunen.

Resersättning vid aktivitetsersättning

Den som har aktivitetsersättning och studerar på folkhögskola kan få särskild ersättning för bidrag till resor. Ersättningen handläggs av Försäkringskassan.

Bilstöd

Den som har ett funktionshinder som gör det svårt att förflytta sig på egen hand eller använda allmänna kommunikationer kan ha rätt till bilstöd. Bilstödet beviljas av Försäkringskassan.

Merkostnadslån

Studerande som inte bor på studieorten kan få merkostnadslån från CSN för resor mellan hemmet och studieorten bland annat om den studerande har styrkta medicinska skäl för resor med egen bil.²²

Stöd till högskolestudier utomlands

EU:s utbytesprogram Erasmus

Hemuniversitet ansvarar för kostnaderna för pedagogiska stödåtgärder för sin utresande student och kan på uppdrag av studenten ansöka om extra Erasmusstipendium hos Internationella Programkontoret för ökade kostnader på grund av funktionshindret.

Nordiska utbytesprogrammet Nordplus

och Linnaeus-Palme som rör utvecklingsländer

Beviljar extra bidrag till studerande med funktionshinder. En del universitet avsätter extra medel för studerande med funktionshinder inom sina egna utbytesprogram.

Mer information finns på hemsidan

www.programkontoret.se

22. CSNFS 2001:1, Föreskrifter och allmänna råd om beviljning av studiemedel

Studenter som studerar utomlands, utanför ett utbytesprogram, har inte anknytning till något hemuniversitet och får hitta egna finansieringsformer.

Kurslitteratur

TPB tillhandahåller kurslitteratur till utlandsstudenter även utanför EU förutsatt att myndigheten klarar det främmande språket.

Assistans

- Sibus kan bevilja assistans till utlandsstudenter med rörelsehinder och psykiska eller neuropsykiatriska funktionshinder oberoende av i vilket land studierna bedrivs. Högskoleverket måste ha godkänt högskolan. Ansökan om bidrag måste inkomma till Sibus i god tid före studiestarten.
- Studerande med insatser enligt lagen om assistansersättning, LASS som vill ta med sin assistans vid utlandsstudier får ta kontakt med Försäkringskassan för information www.fk.se

SLUTORD

Sibus slutsats bland annat efter arbetet med den här skriften är att tillgången till olika stödinsatser för vuxna med funktionshinder inte alltid är självklar. Vilket funktionshinder man har och vilken utbildningsanordnare man väljer kan avgöra om studiesituationen kan anpassas efter de individuella behoven. Ansvars – och finansieringsprincipen är inte tillräckligt känd och inte heller lagligt förpliktigande. Ansvarsfördelningen mellan olika myndigheters åtaganden är dessutom inte alldeles tydlig och det är inte ovanligt att frågor om kostnader blir föremål för diskussioner mellan olika finansiärer. Förhoppningsvis kan denna skrift bidra till att räta ut några frågetecken men också synliggöra brister som kan åtgärdas i syfte att öka möjligheterna till studier och utbildning för vuxna med funktionshinder.

SAMMANFATTNING AV ANPASSNING OCH STÖD I VUXENUTBILDNING

Här visas de vanligaste stödformerna till studerande/deltagare med funktionshinder i olika former av vuxenutbildning. Förkortningar: FBR = Folkbildningsrådet, TPB = Talboks- och punktskriftsbiblioteket, SIT = Specialpedagogiska institutet, SRF= Synskadades Riksförbund, CSN = Centrala Studiestödsnämnden, Sibus = Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd

Utbildningsanordnare/ utbildningsform	Behov	Ansvar	Anmärkning
Kommuner Vuxenutbildning på grundläggande och gymnasial nivå, påbyggnadsutbildning, Sfi och särvux	Anpassning av lokaler och utbildningsanordnarens tekniska utrustning	Utbildningsanordnaren	
	Assistans	Kommunen eller försäkringskassan.	Anordnaren bör kunna finansiera kompletterande assistans.
	Tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörsel-skadade	Utbildningsanordnaren	Tolkcentraler kan förmedla tolk men inte finansiera.
	Anpassade läromedel/ studiematerial	Utbildningsanordnaren	SIT ansvarar för framställning av anpassat studiematerial.
	Personliga hjälpmedel	Landsting/region och kommun	Hjälpmedelscentraler
	Ökade lärarinsatser	Utbildningsanordnaren	SIT kan ge råd och stöd
	Fortbildning	Utbildningsanordnaren	SIT kan ge råd och stöd
	Uppföljning/utvärdering/ tillsyn	Myndigheten för skolutveckling, SIT, Skolverket	För uppföljning av timersättning inom särvux även Sibus
	Studiefinansiering	CSN	Sibus ger timersättning till studerande inom särvux.

Utbildningsanordnare/ utbildningsform	Behov	Ansvar	Anmärkning
Kompletterande utbildning med statligt stöd	Anpassning av lokaler och anordnarens tekniska utrustning	Utbildningsanordnaren	
	Assistans	Kommunen eller försäkringskassan.	Anordnaren bör kunna finansiera kompletterande assistans.
	Tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörsel-skadade	Utbildningsanordnaren	Tolkcentraler kan förmedla tolk.
	Anpassade läromedel	Utbildningsanordnaren	TPB vid studier på högskolenivå
	Personliga hjälpmedel	Landsting/region och kommun	Hjälpmedelscentraler
	Ökade lärarinsatser	Utbildningsanordnaren	
	Fortbildning	Utbildningsanordnaren	
	Uppföljning/utvärdering/ tillsyn	Skolverket	
	Studiefinansiering	CSN	

Utbildningsanordnare/ utbildningsform	Behov	Ansvar	Anmärkning
Kvalificerad yrkesutbildning	Anpassning av lokaler och anordnarens tekniska utrustning	Utbildningsanordnaren	
	Assistans	Kommunen eller försäkringskassan.	Anordnaren bör kunna finansiera kompletterande assistans
	Tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörsel-skadade	Utbildningsanordnaren	Tolkcentraler kan förmedla tolk men inte finansiera
	Anpassade läromedel	Utbildningsanordnaren	TPB om utbildningen bedrivs på högskolenivå
	Personliga hjälpmedel	Landsting/region och kommun	Hjälpmedelscentraler
	Ökade lärarinsatser	Utbildningsanordnaren	
	Fortbildning	Utbildningsanordnaren	
	Uppföljning/utvärdering/ tillsyn	KY-myndigheten	
	Studiefinansiering	CSN	
	Övrigt om stöd i kvalificerad yrkesutbildning		Anordnaren kan ansöka om bidrag hos KY-myndigheten för särskilt pedagogiskt stöd.

Utbildningsanordnare/ utbildningsform	Behov	Ansvar	Anmärkning
Folkhögskola	Anpassning av lokaler och anordnarens tekniska utrustning	Folkhögskolan	Sisus kan ge bidrag till smärre Anpassningar.
	Assistans	Kommunen eller försäkringskassan.	Sisus kan ge bidrag för assistans till folkhögskolor som behöver komplettera assistansinsatser.
	Tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörsel-skadade.	Folkhögskolan ansvarar. Sisus kan ge bidrag.	Tolkcentraler kan förmedla tolk men inte finansiera.
	Anpassade läromedel	Folkhögskolan	SRF anpassar för synskadade och dövblinda. TPB vid studier på högskolenivå. I övrigt Sisus.
	Ökade lärarinsatser	Folkhögskolan	FBR kan bevilja förstärkningsbidrag.
	Fortbildning av personal	Folkhögskolan	Sisus stimulerar nätverksträffar
	Uppföljning/utvärdering/ tillsyn	Folkbildningsrådet och Sisus	
	Studiefinansiering	CSN och Sisus	Sisus kan bevilja internat- och korttidsbidrag till deltagare i korta folkhögskolekurser.

Utbildningsanordnare/ utbildningsform	Behov	Ansvar	Anmärkning
Studieförbund	Anpassning av lokaler och anordnarens tekniska utrustning	Studieförbundet	Kan vara en bidragsgrundande insats från FBR
	Assistans	Kommunen eller försäkringskassan.	Kan vara en bidragsgrundande insats från FBR
	Tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörsel-skadade	Studieförbundet	Kan vara en bidragsgrundande insats från FBR. Tolkcentraler kan förmedla tolk.
	Anpassade läromedel	Studieförbundet	Kan vara en bidragsgrundande insats från FBR. SRF anpassar studiematerial för synskadade och dövblinda..
	Personliga hjälpmedel	Landsting/region och kommun	Hjälpmedelscentraler
	Ökade cirkelledarinsatser	Studieförbundet	Kan vara en bidragsgrundande insats från FBR
	Fortbildning av personal	Studieförbundet	Kan vara en bidragsgrundande insats från FBR
	Uppföljning/utvärdering/ tillsyn	Folkbildningsrådet och studieförbunden	

Utbildningsanordnare/ utbildningsform	Behov	Ansvar	Anmärkning
Universitet och högskolor	Anpassning av lokaler och lärosätets tekniska utrustning	Lärosätet	
	Assistans	Kommunen eller försäkringskassan.	Sisus kan bevilja kompletterande assistans för studenter med rörelsehinder och/eller psykiska och neuropsykiatriska funktionshinder
	Tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörsel-skadade	Lärosätet	Bidrag kan sökas från högskolegemensam pott som fördelas av Stockholms universitet.
	Anpassade läromedel	Lärosätet	TPB anpassar studiematerial för studerande med läshandikapp
	Personliga hjälpmedel	Landsting/region och kommun	Hjälpmedelscentraler
	Ökade lärarinsatser/ pedagogiska insatser	Lärosätet	
	Fortbildning	Lärosätet	
	Studiefinansiering	CSN	
	Uppföljning/utvärdering/ tillsyn	Högskoleverket, Stockholms universitet	

Utbildningsanordnare/ utbildningsform	Behov	Ansvar	Anmärkning
Arbetsmarknads- utbildning	Anpassning av lokaler och anordnarens tekniska utrustning	Utbildningsanordnaren	AMS kan bevilja bidrag till hjälpmedel eller andra anordningar.
	Assistans	Kommunen eller försäkringskassan	AMS kan lämna stöd till personligt biträde.
	Tolk för döva, dövblinda, vuxendöva och hörsel- skadade	Utbildningsanordnaren	Tolkcentralen kan förmedla tolk men inte finansiera
	Anpassade läromedel	Utbildningsanordnaren	AMS kan lämna stöd för kostnader för tal- och punktskriftslitteratur.
	Personliga hjälpmedel	Landsting/region och kommun	Hjälpmedelscentraler
	Ökade lärarinsatser	Utbildningsanordnaren	
	Fortbildning	Utbildningsanordnaren	
	Uppföljning/utvärdering/ tillsyn	AMS	

Den här skriften innehåller information om de stödinsatser som personer med funktionshinder kan behöva vid studier inom vuxenutbildningen och vem som ansvarar för insatserna.

Skriften innehåller också en sammanställning av de berörda myndigheterna och beskriver kort deras ansvar inom området vuxenutbildning och funktionshinder

Detta är ingen heltäckande genomgång men skriften ger ändå en bra bild av lagar, förordningar och principer som styr den svenska utbildnings- och handikappolitiken, det vill säga grunden för planering av vuxenutbildning.

Skriften vänder sig främst till anordnare av vuxenutbildning. Andra målgrupper är politiker och beslutsfattare på olika nivåer, handläggare av olika stöd, lärare, syo-konsulenter, studievägledare, studentorganisationer, handikapporganisationer samt personer med funktionshinder som vill studera.

Budskapet i skriften är att möjligheterna till vuxenutbildning verkligen ska gälla alla!

Att anpassa studiesituationen för vuxenstuderande med funktionshinder

(artikelnummer 2007-131-5) kan beställas från Sibus

E-post: kansli@sisus.se

eller

Socialstyrelsens kundtjänst, 120 88 Stockholm

E-post: socialstyrelsen@strd.se

Webbutik: www.socialstyrelsen.se/publicerat

Rapporten kan också laddas ner från Socialstyrelsens webbplats:

www.socialstyrelsen.se